

Med Vinderup i bakspejlet

Af Henry Bailum

Når man - som jeg - har passeret de 60, går tankerne oftere tilbage til barndommen og ungdommens dage. Måske skyldes denne form for eskapisme, at man ikke altid er lige begejstret for nutiden - og fremtiden er der ligesom ikke ret meget fremtid i, hverken for en personligt eller for verden som sådan.

Derfor vil jeg her i denne bog opridse et tidsbillede fra 1920-erne og 1930-erne, som nogle nok vil nikke genkendende til, men som for mange andre vil være en ukendt verden.

Jeg spekulerer i skrivende stund på, om jeg ikke skulle have en slags uofficiel rekord i søndagsskolegang. Jeg fulgte tidligt med min storesøster til dette lærdommens tempel. Jeg har vel næppe været mere end 5-6 år, og jeg blev ved, til jeg var 13-14 år.

Søndagsskolen blev holdt af forskellige lægfolk, samt af lærer Larsen, Bjert, som dog var en slags »professionel«, da han havde med børn at gøre i det daglige.

Han kom trofast kørende hver søndag fra Bjert til Vinderup, hvor søndagsskolen blev holdt i missionshuset. Han havde en lille islandsk hest, som han spændte for en sort jumbe. Hesten blev opstaldet i søndagsskoletiden i den købmandsgård, hvor min far dengang var staldkarl.

Blandt lederne husker jeg også ekviperingshandler P. C. Kviesgaard, der havde så let ved at blive rørt over alle de smukke ord, han lod dale ned over børneflokkene, om Paradisets have og alle de små engle, der legede på evigt grønne, blomstersmykkede enge med hinanden og med alle de små børn, der var døde fra deres forældre, og hvor han stillede i udsigt, at vi andre nok også kunne komme, blot vi adlød vore forældre og i øvrigt passede vor søndagsskole flittigt.

Kommet så langt, var den følsomme mand rørt til tårer og fik fundet et stort, hvidt lommetørklæde frem, hvormed han tørrede sine øjne og kraftigt pudsede næse. Efter at han havde endt sine små taler, sang vi gerne en eller anden børnevenlig sang som denne:

Ingen er så tryk i fare
som Guds lille børneskare...
o.s.v

Da den var sunget færdig, var lederen igen kommet så meget til hægterne, at han også kunne være lidt morsom og fortælle os om en lille pige, som ikke rigtig havde forstået sangens ord og derfor troskyldigt havde kvædet: »Ingen er så tyk som fader,« hvilket udløste en så stor og støjende jubel hos os børn, at lederen blev helt betænkelig over sin egen succes og skyndte sig at tysse på os og mente, at nu var tiden inde, til at vi gik op til Negerdrengen med vor søndags 5 øre.

Denne negerdreng var fremstillet af gips og behørigt malet. Han knælede på et

fodstykke, der fungerede som sparebøsse. Når vi kom 5 øren ned i bøssen, nikkede negerdrengen som tak. Jeg husker også - sært nok, så mange år efter - at en af lederne, der var en stor og tung mand og brolægger af profession, prøvede at forklare os børn, hvorfor ingen tyve kunne komme i himlen:

»Jow, de forsto'r I nok, faa så vil' de jo bræk' æ guldbrostriern op aa' ræn' mæ' dem!« Hvorhen uddybede han ikke nærmere, og jeg tror nok, at det var denne lille lapsus, der bevirkede, at jeg har husket den 55 år efter.

Men for øvrigt var han dog helt på bibelsk grund, når han talte om guldbrosten (se Johs. Åbenbaring, kap. 21, vers 21) - »og stadens gade var af rent guld som gennemsigtig glar«. Og selvfølgelig faldt det jo brolæggeren nærmest at bruge billeder fra hans daglige profession.

Jeg blev konfirmeret i Vinderup kirke af pastor Therp, præst i Vinderup-Sahl kommune med bopæl i Sahl, hvortil vi den første tid måtte cykle ved vintertide og i al slags vejr for at »gå til præst«.

Senere kørte præsten dog ind til Vinderup og holdt konfirmandundervisning i missionshuset.

Pastor Therp havde dengang et helt liv bag sig som missionær i Afrika, udsendt af Brødremenigheden.

Vi blev terpet godt igennem og lærte næsten hele Luthers Katekismus udenad, samt mange salmer, hvilket jeg finder, var en god og nyttig lærdom, men der undervises vist nu efter helt andre metoder.

En måneds tid efter konfirmationen var der bispevisitats i Vinderup kirke ved biskop Gôtzche, Viborg.

Jeg var dengang en idealistisk ung mand, med ret ryg og hævet pande, hvilket åbenbart behagede Hans Velærværdighed, for under overhøringen lagde han ligesom velsignende sin hånd på min skulder og sagde, at »når jeg blev ældre, ville jeg nok mindes den (store) dag, da min biskop havde talt til mig«! hvilket jeg også har gjort, dog vist mest, fordi jeg fandt, at biskoppen med sådanne ord ikke helt var den ydmyge Herrens Tjener, jeg forventede, trods hans høje rang. Ingen tid er man så ærlig og så kompromisløs som i ungdommens år.

Nå, det var jo også før de tider, hvor de gejstlige var steget ned på jorden for at blande sig med os almindelige, dødelige.

Både før og efter konfirmationen havde jeg min gang i KFUMs ungdomsafdeling. Tilbuddene til unge var ikke store dengang. En FDF-trop var lige ophørt med at fungere, og en spejdertrop blev først langt senere etableret i byen af min broder og andre interesserede. Tilbage var der så KFUMs ungdomsafdeling. Der kunne man komme sammen med jævnaldrende til lidt harmløs underholdning, som gerne bestod i lidt oplæsning, sang eller lysbilleder. Det var ikke de helt store ting, der skete, men vi var mere end nøjsomme i vore krav.

Det var festaftener, når bogholder Hans Larsen kom fra Holstebro med sit friske FDF-humør, sang og fortalte for os, eventuelt viste en amatørfilm. Jeg

nåede heldigvis mange år senere at fortælle og takke ham for dette - det kan ellers let blive for sent - nu er han også død.

Disse aftener i KFUM sluttede gerne med en kort andagt, men åbenbart lang nok for de fleste af drengene, som sad og vred og vendte sig på stolene og skrabede med benene i gulvet, lige til der blev sagt amen! Så for de alle op og stormede mod udgangen, væltende stole, og hvad der ellers var dem i vejen, for at være den første, der kom ud.

Ledere, jeg husker med særlig glæde, var nu afdøde guldsmed Broundal og førstelærer Rasmussen, som lever endnu.

Det var navnligt også disse to, suppleret af enkelte andre, der tog sig af de lidt ældres KFUM-møder.

De var ikke noget tilløbsstykke. Fra selve Vinderup kom der kun ganske enkelte. Rekrutteringen skete mest fra oplandet, navnlig Bjert, hvor de unge karle var i langt overtal, så ikke uden grund kaldte lærer A. C. Nielsen foreningen for Bjert KFUM.

De ydre rammer var yderst beskedne, og det var deltagerantallet som sagt også. Samtalerne om bibelteksterne gik mere end trægt, nogle af karlene så ud til at sidde og sove. Nå, de havde nok også mange gange en streng arbejdsdag bag sig. Mange var vel også bange for at blotte deres inderste tanker, ikke noget at sige til det! Der findes jo også en åndelig blufærdighed, som dog ikke blev krænkede af de fornuftige ledere. Åndelig voldtægt fandt ikke sted, som det vist ikke var helt ualmindeligt andre steder, hvor emsige ledere ville se resultater af deres forkyndelse.

Det lå ligesom i luften, at KFUM i Vinderup var en integreret del af Indre Mission, hvad jeg ikke mener er tilfældet andre steder i større byer.

Derfor var det stort set de samme, der mødte op i missionshuset til møderne, navnlig i de såkaldte missions uger kom folk gående og cyklende langvejs fra, trodsende vind og vejr og alskens føre, for at deltage i møderne. Så godt som alle var dengang sortklædte og med sort overfrakke og grå filthat. Det gjaldt om at være så ensrettet som muligt påklædt i de tider, så man ikke stak for meget af fra omgivelserne, lige modsat nutidens mere individuelle påklædninger.

Egentlig garderobe var der ikke i missionshuset, så folk sad og døjede med varmen fra tromlekakkelovnen bagest i lokalet.

Fugtigheden emmede fra de våde klæder, som ofte udsprede lugte, som tilkendegav, at deres bærere var nært knyttet til landbruget.

Forkyndelsen var af jævn og letfattelig art, undertiden mærkede man endda noget af »Åndens Vingesus« under de lave, blåmalede bjælker - andre prædikanters udlægning af teksten var som en lang ørkenvandring med meget langt mellem oaserne.

Jeg har dog aldrig været ude for nogen af de såkaldte »helvedsprædikanter«, der talte mere om død og djævel end om Guds kærlighed til sine skabninger.

Den slags fandtes efter sigende også, navnlig på Vestkysten, på Harboøre i pastor Moes tid og derefter.

Indre Missions bestyrelse i Vinderup valgte efter min mening en mere moderat linie og udvalgte sig talere af en anden kategori.

Mødedeltagerne sang ind imellem »åndelige sange« fra IMs egen sangbog. Jeg har et enkelt eksemplar af denne, som har tilhørt min mor, og når jeg engang imellem blader i den, kan jeg for mit indre øre endnu genkalde de ofte kvikke og iørefaldende melodier, ikke ulig dem, som bruges af Frelsens Hær, med mange omkvæd i stigende og faldende tonearter.

Det var én side af livet i Vinderup - men lad mig lige vende tilbage til min skoletid, den var ikke lang - syv år i Vinderup kommunale skole. Det var al den ballast af lærdom, jeg drog ud i livet med. Ja, ret beset gik jeg vel kun i skole i seks år, idet syvende klasses pensum til forveksling lignede sjette klasses. Egentlig tror jeg ikke, lærerne rigtigt anede, hvad de skulle stille op med de tilbageblevne elever fra sjette klasse, efter at nogle derfra var blevet overflyttet til den private realskole, og andre var gået »ud i livet«. Tilbage var der kun en lille rest, som blev proppet ind i et lille lokale oppe under taget det var heller ikke beregnet på noget større antal elever.

Vore lærebøger var just ikke af de mest interessante dengang. Stoffet var ret tørt og på sine steder kun fragmentarisk behandlet. Geografibogen indeholdt således ikke så få skråsikre meninger om de forskellige landes folkeslag og levemåde.

Om Finland stod der således blot »finnen har let til kniven!«, og de fleste landes befolkning fik prædikatet: »med folkeoplysningen står det meget dårligt til! « - kun i vort eget lille smørhul Danmark »var befolkningen et dygtigt og veloplyst folkefærd!«

Floskler, som selv en skoledreng kunne se, haltede ikke så lidt.

Trods tørheden i skolebøgerne fandt en læseglad dreng dog alligevel lidt åndelig næring i disse, og jeg læste gerne et stykke ud over det fastlagte pensum til næste dag, men jeg skulle vel vogte mig for at kramme ud med min forhåndsviden i klassen, - det var i kammeraternes øjne allerede diskriminerende nok, at jeg overhovedet havde læst min lektie. Det blev udlagt, som man »fedtede« for lærerne, et problem, som ikke kunne undgå at sætte en række ambivalente følelser i gang hos mig.

Alt, hvad jeg kunne læse mig tilrette med, gik fint, men tallenes mystik formåede jeg aldrig at trænge tilbunds i dengang - så lidt som senere.

I skolen havde vi jo selvfølgelig også vore frikvarterer, hvor det kom an på at støje så meget som muligt og ellers vogte sig for ikke at blive offer for mobning, som jo også fandt sted dengang, selv om vi ikke kendte det fine ord.

Vi havde også fri fra kl. 12 til kl. 13, for det var jo i de tider, hvor alle ordentlige mennesker spiste varm mad midt på dagen. Og skolebørn, der ikke havde for langt hjem, stak i trav og kunne lige nå at få middagsmaden slugt, inden man skulle afsted igen.

Så en dag, man intetanende sad og spiste stegt rødspærte med persillesovs, lød der et brag, som var den yderste dag nu kommet. Alle mand af hus - rygget gik, at fabrikken »Ago« var sprunget i luften og brændte for fald kraft.

Det kunne vi selvfølgelig ikke stå for. Vi benede af det bedste, vi havde lært, op til den gamle markedsplads, hvor fabrikken lå. Dens specialitet var at fabrikere fluefangere og stjernekastere, henholdsvis et sommerog et vinterprodukt.

Jeg ved ikke, hvor mange der i dag husker disse væmmelige klistrede strimler, der blev trukket ud af et rundt hylster og ophængt i loftet, og der sad efterhånden hundredvis af fluer og sprællede, indtil der ikke var plads til flere, og til sidst havnede den i komfuret.

Billedet viser Nørregade set fra nord omkring 1914. Den første villa til venstre var bygget af teglværksejer Behrmann og ved siden af direktør P.Pedersens villa. Længere henne ses gavlen af Mosehuset, Nørregade 20. Bagved rager skorstenen fra Rings Klædefabrik op. Her var det, at fabrikken AGO brændte op omkring 1930. På modsatte side bibliotekar Kathrine Larsens villa. Møllen med de fire vinger tilhørte købmand Simon Knudsen, nørregade 11, mens vindrosen tilhørte Vinderup Mølle.

Fabrikken »Ago«s anden produktionsartikel var stjernekastere, der blev anvendt på juletræer, og som kunne sprutte mange stjerner fra sig, mens de brændte ud og lugtede fælt.

Det var jo to brandbare artikler, fabrikken gav sig af med. Rygtet gik, at en af arbejderne i middagspausen havde vist en utrolig uforsigtighed ved at kaste en brændende tændstik fra sig og havde ramt noget af stjerneekaster-massen i en tønde, så både, mand, tønde og hus var sprunget i luften.

Vi børn havde lange ører og hørte gysende efter de voksnes beretninger om, hvordan mandens arme og ben var spredt til alle sider, og vi sendte en stille bøn op til Vorherre, om han ikke nok mente sig i stand til at få stumperne sat rigtigt sammen, når nu manden skulle i himlen.

Selvfølgelig kom vi for sent i skole den middag, og forsømmelsen blev honoreret med tre minusser i karakterbogen i rubrikken »Opførsel«, samt en eftersidningstime.

Min klasselærer rystede bedrøvet på hovedet og udtalte sine tvivl, om jeg nu også efter dette fejltrin var i stand til at beholde pladsen som nr. et. Jeg tror nu nok, at jeg klarede hurdlen endnu engang, trods handicappet med de tre minusser.

Var jeg således ofte nummer et i klassen, var jeg ubetinget nummer sjok på boldpladsen. Det lå ligesom i luften, at jeg ikke kunne spille fodbold, hvad ingen rigtigt kunne have nogen mening om, da jeg aldrig fik lov at prøve. Når anføreren for fodboldholdet udtog sine spillere, var jeg altid den sidste, der blev valgt, og altid som målmand!

Jeg har den dag i dag ikke ret meget mere forstand på fodbold end dengang, men jeg mener dog at have fundet ud af, at målmandens rolle ikke er helt uvæsentlig, men kammeraterne var ikke af samme opfattelse. De mente sig åbenbart i stand til at holde modspillerne fra mit mål.

Skete det alligevel, at der gik en bold i nettet, så var jeg jo en stor torsk, der ikke havde en skid forstand på fodbold, og så var det min skyld, de havde tabt kampen!

Selv om skolen var en stor del af vor verden, da vi var børn, var der jo også en verden uden for denne, og i den færdedes der mennesker, man ikke kunne undgå at lægge mærke til. Der var bl.a. »æ Konstmaler«, af nogle også kaldet »Harboøre Præjst«. Han havde vist aldrig haft en pensel i hånden, langt mindre læst til præst, selv om nogle mente dette, men skulle være blevet sær i hovedet, da en kæreste slog op med ham.

Der var også yngre mennesker, der blev lagt mærke til, deriblandt smeden og bageren, som opnåede større berømmelse blandt byens folk end Wessels to personer af samme fag.

Den ene, bageren, var lille og hvid af melstøv, den anden, smeden, stor og sort, men et havde de til fælles: De havde set sig godt gale på byens daværende betjent Pedersen, som han hed. Det var der mange andre, der også havde, men de gik mere i det skjulte med det. Bageren, der var i

besiddelse af en lyrisk åre, skrev en nidvis på en halv snes vers, der mere end antydede forskellige ting i betjentens embedsførelse, som han mente burde være anderledes. Bageren lod værket trykke og solgte det ved anlægsfesten o.l. sammenkomster og ud på aftenen, når stemningen var høj blandt byens og egnens ungdom, blev der ikke sparet på stemmekraften, når sangen blev sunget - selv ikke i betjentens nærværelse. Ved et tilfælde fik jeg forleden fat i en kopi af sangen, men skal her nøjes med at citere første vers:

Vi her i byen
har en bøs betjent - faldera
vi ønsker alle
ham til Livø sendt - faldera
de gamle, unge, børn,
dem vil han slå - faldera
mens pigerne han knapt
kan lade gå - faldera
o.s.v.

Men den gik jo ikke! Og bageren blev stillet for retten i Holstebro, og de fremsatte beskyldninger mod betjenten (da ingen vidner var at fremskaffe) blev mortificeret og kendt »døde og magtesløse«, og bageren fik en bøde for gadeuorden.

Men det kunne hans ven smeden ikke lade gå uhævnnet hen.

I nattens mulm og mørke og med malerspand og pensel dekorerede han den sorte asfalt i Vinderup by med en galge, i hvilken der hang en radmager betjent, omgivet af letfattelige symboler, som dolk, dødningehoved m.m., og for at ingen skulle være i tvivl om adressen, var der nedenunder galgen malet »Død over Knokkel-Pedersen, Byens skræk«! Denne dekoration havde Vinderupboerne glæde af længe, for efter hvert regnskyl trådte den hvide maling tydeligt frem.

Vi drenge, der boede i nærheden af anlægget og havde den til daglig legeplads, var just heller ikke for glade for betjenten, idet han ved en bestemt lejlighed beskyldte os for at have flænset barken af en lang række træer.

Vi blev derfor kaldt op på politistationen, hvor han mønstrede vor samling af lommeknive og med kyndig kendermine fastslog, at de havde været brugt til at skære i træ med! - Vi var ikke hårde benægtere, faktisk havde vi brugt vore knive til at skære i træ med, hvad havde man ellers en kniv til? Men hærværket kendte vi ikke noget til. Men så gik den neurotiske betjent helt op i limningen og lovede os, at hvis vi ikke gik til bekendelse, skulle han sørge for, at vi kom i kachotten i Holstebro, og der ville vi få en omgang spanskrør, så det battede. Det blev dog ved truslen velsagtens »på grund af bevisets stilling«, som det jo hedder i retssproget. Men en gammel kone i nabolaget, som ofte besøgte min mor, tabte fra den dag af enhver tro på en lykkelig fremtid for mig, for ret beset havde jeg jo været i konflikt med politiet, og med den slags vidste man jo nok, hvordan det ville ende...

